

Irena Lesar, Darja Rugelj

Zakaj vključevati vrstniško mediacijo v (osnovne) šole?

Povzetek: Vrstniška mediacija je v zadnjem času na šolah ena izmed zelo zaželenih tehnik reševanja sporov, toda praviloma ne more obstajati brez šolske mediacije, ki pa jo vodijo usposobljeni strokovni delavci na šoli. Ker je v slovenskem prostoru to področje raziskovalno tako rekoč povsem spregledano, je osnovni namen prispevka vsaj nekoliko zapolniti to vrzel. Kvalitativna raziskava, narejena na vzorcu vzgojnih načrtov ljubljanskih osnovnih šol, pokaže, da je v skoraj treh petinah vzgojnih načrtov mogoče zaslediti mediacijo, vendar je kar v dobri petini izmed vseh vzgojnih načrtov ta tehnika le zapisana in je na šolah sploh ne poznajo; v dobri petini vseh šol pa vključujejo tudi vrstniško mediacijo. Koordinatorji mediacije in učitelji na izbranih šolah prepoznajo številne pozitivne vidike vrstniške mediacije, zato bi veljalo poskrbeti za kakovostnejšo vpeljevanje te tehnike v šole. Izkušnje iz tujine opozarjajo, da bi bilo vrstniško mediacijo dobro vključiti v celovit vzgojni pristop v šoli. Za to pa bi bila potrebna strokovna, finančna in prostorska podpora s strani vodstva, nadalje spodbujanje opolnomočenja učencev ter ne nazadnje razvijanje socialne spretnosti pri vseh učencih. Tudi primerjava v analizah prepoznanih »zgodb mediacije« oz. ciljev, ki jih je mogoče zaslediti v okviru pravne in skupnostne tradicije mediacije, jasno pokaže, da bi morali v šolskem prostoru posebno pozornost nameniti pogojem za doseganje transformativnih učinkov (vrstniške) mediacije.

Ključne besede: šolska mediacija, vrstniška mediacija, vzgojni načrt, zgodba o zadovoljstvu, zgodba o socialni pravičnosti, zgodba o transformaciji oz. preoblikovanju, zgodba o zatiranju

UDK: 37.048

Pregledni znanstveni prispevek

Dr. Irena Lesar, docentka, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta, Kardeljeva ploščad 16, SI-1000 Ljubljana, Slovenija; e-naslov: irena.lesar@guest.arnes.si

Darja Rugelj, diplomirana profesorica razrednega pouka, OŠ Veliki Gaber, Veliki Gaber 41, SI-8213 Veliki Gaber, Slovenija; e-naslov: darja.rugelj@gmail.com

Uvod

V Sloveniji je vprašanje (vrstniške) mediacije v šoli aktualno šele zadnjih nekaj let, zlasti po izpostavitvi formalne zahteve, da naj posamezne osnovne šole oblikujejo svoj vzgojni načrt (prim. Gomboc 2007). A zakaj so pravzaprav to tehniko reševanja konfliktov vključili v sama »Priporočila o načinih oblikovanja in uresničevanja vzgojnega načrta osnovne šole« (2008, v nadaljevanju Priporočila)? V »Priporočilih« najdemo utemeljitev in opredelitev mediacije kot postopka, »v katerem se osebe, ki imajo problem ali konflikt, ob pomoči tretje osebe, posrednika oziroma mediatorja, pogovorijo in ugotovijo, kje so točke njihovega spora, izrazijo svoja mnenja, ideje, težave in čustva, izmenjajo stališča ter poskušajo najti rešitev, s katero bodo vsi zadovoljni. V mediaciji prevzamejo udeleženci odgovornost za rešitev nastalega konflikta. Mediacija pomaga pri vzpostavljanju odnosov medsebojnega zaupanja in spoštovanja. Mediator, posrednik v sporu, je lahko vrstnik ali odrasla oseba. Prevzema le vlogo mediatorja in ne posega v samo reševanje problema, čeprav modro ponudi potrebno pomoč. Pomembna značilnost vrstniške mediacije je, da je proces mediacije v celoti v rokah učencev: izvajajo ga učenci za učence, toda s pomočjo mentorja. To je dragocena izkušnja za strani v sporu in za vrstnike mediatorje. Mediatorje je treba ustrezno usposobiti. Mediacija izboljšuje splošno socialno klimo v šoli, povečuje občutek zaupanja in pripadnosti, prijateljstva in obvladovanja konfliktnih situacij. Šola postane bolj varen in ustvarjalen kraj. Mediacija povečuje spretnosti učencev pri izgradnji dobrih medsebojnih odnosov ter pomaga ponotranjiti pomembne družbene vrednote.« (Priporočila 2008, str. 19)

Na vprašanje, ali so v našem prostoru dostopne že kakšne prepričljive raziskave o učinkovitosti te relativno partikularne tehnike reševanja sporov, smo skušali odgovoriti s pomočjo analize dostopnih virov preko sistema COBISS. Ob vnosu ključne besede »vrstniška mediacija« (dne 15. 7. 2011) smo dobili le 18 zadetkov, vsebinska analiza virov pa pokaže, da je področje mediacije v slovenskih šolah precej slabo raziskano, zlasti z vidika izkušenj z vrstniško mediacijo. Ta precejšnja stopnja raziskovalnega spregleda področja je bila spodbuda za pripravo tega prispevka.

Po kratki predstavitvi zgodovine mediacije po svetu in pri nas ter različnih načinov udejanjanja mediacije nasploh bo pozornost namenjena iskanju raziskovalnih ugotovitev o prepoznanih učinkih vpeljevanja te tehnike v šole. Predstavljene bodo ugotovitve analize vzgojnih načrtov vseh ljubljanskih osnovnih šol in rezultati iz vprašalnikov za vrstniške mediatorje, koordinatorje mediacije in učitelje tistih šol, kjer vrstniško mediacijo izvajajo že vsaj dve leti.

Kratka zgodovina mediacije

Mediacijo kot sporazumen način reševanja konflikta lahko v zadnjih treh tisočletjih zasledimo v različnih kulturah. Karamarković (v Iršič 2010, str. 19) ugotavlja, da najstarejši zapisi o uporabi mediacije segajo že v zgodovino sumerske civilizacije, kot dominantno tehniko reševanja sporov pa so jo uporabljali predvsem na območju Azije. Podoben način reševanja sporov, kot je mediacija, je omenjen tudi v Bibliji (Korenjak Kramar 2008). Neredko je bilo od rešitve spora, ki je omogočala nadaljnje sodelovanje med vpletenimi, odvisno preživetje celih skupnosti (Cremin 2007, str. 7; Iršič 2010). Še danes mediacijo pogosto uporabljajo na Kitajskem in Japonskem, saj je tam sodni postopek zadnja možnost reševanja sporov; družba namreč gleda nanj kot na sramotno javno priznanje, da stranke niso sposobne svojega problema rešiti na miren način. Iršič (2010) poudarja, da so tradicionalni modeli mediacije, ki so večinoma pod značilnim vplivom religije in so se razvili na Japonskem, Šrilanki, v Polineziji in Liberiji, danes navdih različnim avtorjem pri oblikovanju njihovega modela mediacije.

Razcvet mediacije v njeni drugačni, moderni obliki se je začel v ZDA v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, ko so začeli ustanavljati mediacijske centre, ki so delovali na ravni lokalnih skupnosti, izven oz. neodvisno od sodnega sistema. Mediacija je postala alternativa sodiščem predvsem zaradi visokih cen sodnih postopkov ter velikega števila zadev, ki jih sodišča niso bila sposobna reševati sprti (Korenjak Kramar 2008).

V Sloveniji so z mediacijo začeli leta 1994 v 15 centrih za socialno delo v podravski, pomurski in koroški regiji, intenzivneje pa se je začela razvijati po letu 2000, ko so jo začeli uporabljati nekatera sodišča ter nekaj nevladnih organizacij (Iršič 2010, str. 21). Trenutno se v Sloveniji z mediacijo poleg sodišč – na katerih beležimo deseto obletnico prvega programa sodišču pridružene mediacije, na podlagi »Zakona o alternativnem reševanju sodnih sporov« od junija 2010 dalje pa jo vsa sodišča prve stopnje nudijo strankam v nekaterih sodnih sporih (Mednarodna konferenca o alternativnem reševanju sporov 2011) – ukvarjajo številne organizacije in društva¹. V Sloveniji obstajata tudi Združenje mediacijskih organizacij – MEDIOS, ki povezuje pravne osebe, in Društvo mediatorjev Slovenije, ki povezuje fizične osebe. Društvo mediatorjev Slovenije združuje že 460 mediatorjev, ki se ukvarjajo z mediacijo oz. so opravili vsaj 40-urno osnovno usposabljanje s tega področja (prav tam; Organizacije, ki se v Sloveniji ukvarjajo z mediacijo 2011).

¹ Pravno-informacijski center, Zavod RAKMO, Zavod Arsis, Inštitut za mediacijo Concordia, Inštitut Primus, Inštitut za mediacijo MEDIO-M, Društvo za nenasilno komunikacijo itd.

Postopoma se je mediacija začela vključevati tudi v šolski prostor. Obsežnejši razvoj šolske mediacije v Evropi sega v osemdeseta in devetdeseta leta prejšnjega stoletja, v letu 2007 pa je bila organizirana tudi prva Evropska konferenca mediatorjev na Dunaju (Iršič 2010). V Sloveniji se šolska mediacija šele dobro razvija – sistematičen razvoj modela uvajanja mediacije v šolski prostor izvaja Inštitut za mediacijo Concordia, ustanovljen leta 2003 (Metelko Lisec 2009) –, medtem pa v mnogih državah zahodne Evrope in v ZDA mediacija v šolskem prostoru že dosega vidne uspehe, ki jih potrjujejo tudi raziskave (npr. Cohen 1995; Cremin 2007). T. Metelko Lisec (2009, str. 4) se sprašuje, ali gre zgolj za preprosto tehniko obvladovanja oz. upravljanja konfliktov ali pa gre za proces, ki ga je zaradi spodbujanja razvoja številnih komunikacijskih in socialnih spretnosti ter učenja mirnega načina reševanja konfliktov vredno in smiselno vključiti v pedagoško prakso v ustanovah pri delu z otroki in mladostniki. Odgovor slovenskega šolstva na načelni ravni gre vsekakor v smeri zadnjega, še posebej intenzivno in načrtno v zadnjih nekaj letih. Po sprejeti noveli ZOŠ (2007) so morale osnovne šole oblikovati vzgojni načrt. S »Priporočili« (2008) so bile pozvane, da šolsko mediacijo (ob restituciji in vzgojnem ukrepanju) prepoznajo in uporabljajo kot eno od tehnik vzgojnih postopkov, vrstniško mediacijo pa kot proaktivno in preventivno dejavnost šole v kontekstu vzgojnih dejavnosti šole. Kako so se na poziv odzvale osnovne šole v Ljubljani, bomo predstavili v empiričnem delu prispevka, zdaj pa skušajmo poiskati odgovor/-e, ali ima že samo vpeljevanje (vrstniške) mediacije v šolski prostor spodbudne vzgojne učinke ali pa ostaja zgolj tehnika obvladovanja oz. reševanja konfliktov. Morebiti pa so učinki izvajanja (vrstniške) mediacije v šoli lahko celo nezaželeni?

Dve tradiciji mediacije – pravna in skupnostna

Mediacija je na splošno razumljena kot neformalen proces, v katerem nevtralna tretja oseba brez moči vsiljevanja rešitev pomaga osebam/-a v sporu pri iskanju vzajemno sprejemljive rešitve. Četudi je sporazumni dogovor najpogosteje razumljen kot primarna ali celo edina vrednost mediacije v institucionalnih kontekstih, kot npr. na sodiščih (Baruch Bush in Folger 2005, str. 8), se zastavlja vprašanje, ali je to vedno dobro oz. korist za sprti osebi. Vprašanje je tudi, ali je vedno mogoče najti sporazume, ki so enako pomembni obema sprtima stranema, npr. tako učitelju kot tudi učencu, ki sta v konfliktu.

Baruch Bush in Folger (prav tam, str. 9) opozarjata, da je pri izvajanju mediacije v različnih kontekstih mogoče prepoznati štiri različne cilje vodenja mediacije, ki sta jih poimenovala zgodba o zadovoljstvu (*the satisfaction story*), zgodba o socialni pravičnosti (*the social justice story*), zgodba o transformaciji oz. preoblikovanju (*the transformation story*) in zgodba o zatiranju (*the oppression story*). Vsaka od teh štirih zgodb je povezana z dvema tradicijama oz. pogledoma na mediacijo: zgodba zadovoljstva in zgodba zatiranja sta povezani s pravno tradicijo; slednja, torej zgodba zatiranja, je strokovno nesprejemljiva, vendar še kako lahko prisotna v konkretnih praksah mediacije.

Mediacija je v zgodbi zadovoljstva razumljena kot izjemno močno orodje za zadovoljevanje človekovih potreb in zmanjševanje trpljenja obeh strank v sporu. Zaradi svoje fleksibilnosti, neformalnosti, konsenzualnosti ter neomejenosti s pravnimi kategorijami ta model mediacije obema strankama omogoča zagledati različne dimenzije problema in pomaga restrukturirati točke spora kot vzajemni problem. Uporaba mediacije v zgodbi zadovoljstva večinoma vodi v učinkovitejšo uporabo omejenih zasebnih (čustvenih in ekonomskih) virov in javnih sredstev za reševanje sporov, kar pomeni tudi večje vsesplošno zadovoljstvo uporabnikov pravnega sistema (prav tam, str. 9–11).

Četudi mediacijo uporabljamo z najboljšimi nameni, lahko postane nevaren inštrument povečevanja moči bodisi države nad posameznikom bodisi močnejše stranke v sporu nad šibkejšo. Lahko se jo namreč uporablja tudi kot poceni in hitrejšo alternativo formalnim pravnim procesom, ki samo na videz poveča dostop do pravičnosti (ponavadi revnejšemu, neizobraženemu prebivalstvu). Ko enkrat vstopimo v to področje na ta način, da nimamo proceduralnih in dejanskih pravil, potem mediacija širi moč družbeno vplivnejših posameznikov ali skupin in tako povečuje neuravnovešenost moči ter odpre vrata prisili in manipulaciji močnejše stranke. Rezultat tako vodene mediacije je praviloma nepravilna rešitev, naklonjena državi oz. močnejši stranki v procesu. Lahko trdimo, da je možni učinek tako vodene mediacije povečan nadzor države nad posameznikovim življenjem, nevtralizacija socialne pravičnosti, ki so jo skozi zgodovino priborile številne civilne iniciative, nevtralizacija ženskih in potrošniških gibanj ter ne nazadnje utrjevanje *statusa quo* in privilegirane pozicije tistih, ki imajo od tega največ koristi (prav tam, str. 15–18). To zgodbo zatiranja lahko zasledimo na vseh področjih, kjer se mediacija uporablja: v ločitvenih postopkih, v sporih lastnikov stanovanj in podnajemnikov, v primerih diskriminacije pri zaposlitvah, komercialnih sporih ipd. Kot opozarja H. Cremin (2007), jo je moč zaslediti tudi v nekaterih mediacijskih praksah na šolah.

Zgodbi »socialne pravičnosti« in »transformacije oz. preoblikovanja« pa sta bistveno bolj povezani s tradicijo skupnostne mediacije. Mediacija namreč lahko omogoča učinkovit način (ponovnega) povezovanja posameznikov, zlasti preko osredotočenja na skupne interese, ter na ta način oblikuje močnejše skupnostne vezi in strukture. To je izjemno pomembno, kajti nepovezani posamezniki so lahko še posebej izpostavljeni izkoriščanju v sodobni družbi, kar pomeni, da učinkovitejše skupnosti lahko omejijo takšna izkoriščanja ter ustvarjajo več socialne pravičnosti. Mediacija zaradi svoje zmožnosti rekonstrukcije spornih vprašanj in osredotočenosti na skupne interese tako pomaga posameznikom razumeti širši kontekst, v katerem prepoznavajo skupnega nasprotnika in se soočajo z njim. Kot rezultat tega lahko mediacija okrepi šibkejšo, saj pomaga osnovati zavezo med njimi. Obenem tudi zmanjša odvisnost od oddaljenih zastopstev (npr. v ruralnih področjih) in opogumi samopomoč, vključujoč oblikovanje učinkovite skupnostne strukture. Mediacija ohrablja pravna pravila kot enega izmed številnih možnih temeljev, na podlagi katerih uokvirimo sporno vprašanje in ovrednotimo možne rešitve. Zato lahko daje skupinam več moči vpliva pri argumentaciji njihovih interesov, kot bi ga lahko imeli v formalnem pravnem postopku (Baruch Bush in Folger 2005, str. 11–12).

»Zgodba preoblikovanja oz. transformacije« pa izpostavlja možnost, da v procesu mediacije pride do transformacije/preoblikovanja kakovosti same interakcije s konfliktom in tako lahko sam konflikt okrepi obe stranki in družbo, ki ji pripadata. Stranki namreč v neformalnem in konsenzualnem procesu mediacije opredelita probleme in cilje s svojimi besedami, s čimer se potrdi pomembnost teh problemov in ciljev v življenju strank. Še več, mediacija lahko spodbudi stranke k uresničevanju samoodločanja, kako rešiti spor, kar lahko pomaga mobilizirati njihove lastne vire pri naslavljanju problemov in doseganju njihovih ciljev. Sodelujoča v mediaciji na ta način pridobita večji občutek svoje moči, pa tudi samospoštovanje, samozaupanje in samozavest. To lahko poimenujemo dimenzija opolnomočenja znotraj samega mediacijskega procesa. Nadalje lahko v mediaciji, ki je zasebna in neobsojajoča, strankama zagotovimo neogrožajočo možnost pojasniti svoje doživljanje in približati se drug drugemu kot človeški bitji (prav tam, str. 13). V tako vodenem mediacijskem procesu, kjer je mediator dejansko sposoben povečevati raven (spoštljive) medosebne komunikacije, stranki pogosto odkrijeta, da lahko občutita in izrazita neko stopnjo razumevanja in skrbi za drugega, in to navkljub njunemu siceršnjemu nestrinjanju. Gre za to, da posameznikom pomagamo aktivirati njihove notranje sposobnosti razumevanja problemov drugih, kar imenujemo dimenzija pripoznanja (*recognition dimension*) mediacijskega procesa. Četudi je bila do sedaj opolnomočenju in pripoznanju namenjena le parcialna pozornost, bi lahko dosledno in širše poudarjanje teh dveh dimenzij prispevalo k preoblikovanju/transformaciji interakcije s konfliktom iz negativne in destruktivne v pozitivno in konstruktivno socialno silo – pomagati posameznikom sodelovati z več zaupanja vase in empatijo za drugega ter pomagati preoblikovati družbo kot celoto iz premirja med sovražniki v mrežo zavez. Na vseh področjih življenja lahko mediacija, z zadosti veliko mero energije in predanosti, pomaga preoblikovati kakovost družbenega sodelovanja in končno tudi družbene institucije (prav tam, str. 14).

Če torej primerjamo pravno in skupnostno tradicijo mediacije, lahko ugotovimo, da slednja, kljub upoštevanju vrednot in praks pravne tradicije, daje večji poudarek psiho-socialnim vidikom, ki so v procesu mediacije pomembni (aktivno poslušanje, empatija, sodelovanje, olajšanje, pripoznanje in opolnomočenje) (Cremin 2007, str. 16). Na nek način lahko rečemo, da v modelih skupnostne mediacije ni tako pomembno, da v čim krajšem času in s čim manj (čustvenih in ekonomskih) vložkov pridemo do zadovoljujoče rešitve sprtih strank, temveč se bolj osredotoča na kakovost procesa, pri čemer je zelo pomembno spoštovanje posameznikovih potreb in zmožnosti neposrednega soočenja s problemom.

Dileme ob vpeljevanju vrstniške mediacije v (osnovne) šole z namenom doseganja transformativnih učinkov

Ob predstavljenih »zgodbah« mediacije (Baruch Bush in Folger 2005) in iskanju argumentov, zakaj vključevati vrstniško mediacijo v naše šole, se pojavlja nemalo dilem. Šola kot vzgojno-izobraževalna in javna institucija mora biti opredeljena z nekaterimi pravili, ki so utemeljena na pravni osnovi, in v tem kontekstu se sprašujemo, kako v konkretnih situacijah združevati retributivni koncept, ki je

temelj vnaprej opredeljenega (šolskega) reda pravil in predvidenih oblik kazni, z restorativnim, ki gradi na avtonomni zmožnosti storilca/-ev za rešitve konflikta in na odvzemu pravice do reševanja konfliktov osebam, ki imajo pravico izrekanja kazni (v šoli razrednik, učiteljski zbor in ravnatelj) (Cremin 2007; Kroflič 2011). Vprašanje je še posebej aktualno, če upoštevamo ugotovitev Krofliča, da »je logika ,mediacije kot možne alternative izreku formalnega vzgojnega ukrepa' v *Pravilniku o šolskem redu v srednjih šolah* zavajajoča, saj omogoča kalkuliranje storilcev prekrška, da se bodo z udeležbo v mediacijskem posredovanju izognili formalni kazni.« (Kroflič 2011, str. 25) Če dijaki (in pedagoški kader na šolah) mediacijo razumejo kot način izoginitve formalni kazni, potem je tako rekoč nemogoče pričakovati, da bi dosegla transformativne učinke, marveč se bo verjetno »izpela« v zgodbo zadovoljstva, lahko pa tudi v zgodbo zatiranja.

Naslednja kompleksnejša dilema se naslanja tudi na ugotovitve nekaterih avtorjev, ki opozarjajo, da je razumevanje konfliktov v različnih družbah zelo različno in v tem smislu je takšna tudi pripravljenost reševanja le-teh. »Novejše pojmovanje reševanja konfliktov in mediacije [...] naj bi temeljilo na prepletu globalnih in medkulturnih pogledov na naravo konfliktov in pravičnosti. Tradicionalne kulture konflikte obravnavajo kot problem, ki zadeva celotno skupnost; skupina gleda na konflikt in kontekst kot svoj lasten. Zahodne urbane kulture pa v nasprotju s tem konflikt obravnavajo kot stvar posameznika in kot njegove osebne težave, ki skupine ne zadevajo. Tako v zahodnih urbanih kulturah obstaja veliko večja verjetnost, da bodo posamezniki pri reševanju spora uporabili način, ki je bolj napadalen in pri katerem gre za neposredno nagovarjanje in soočenje obeh strani, ali pa bodo menili, da je to edini možni način za razreševanje spora.« (Cremin 2011, str. 154) Takšno razumevanje (reševanja) konfliktov v zahodnih urbanih kulturah se izkaže še posebej problematično pri populaciji učencev s hiperkinetično motnjo (poimenovano tudi s kratico ADHD). Kot opozarja Kroflič (2011, str. 30–33), se prepogosto izstopajoče vedenje učenca/dijaka pripiše dogajanju v posamezniku (individualistična perspektiva na moteče vedenje) in ne reflektira dogajanja v socialnem kontekstu (socialno strukturirana perspektiva). Razumevanje konfliktov tudi kot posledico odnosov pedagoških delavcev do učencev/dijakov je redkeje zaznati pri učiteljih, ki se soočajo z motečimi učenci/dijaki. Pedagoški delavci namreč redko na konflikte gledajo tudi kot na izjemne vzgojne situacije, v katerih lahko s kakovostnimi prijemi dosega edinstvene vzgojne učinke. V tem kontekstu je prepoznavna tudi želja večine, ki je bolj pod vplivom ideologije individualizma, da se konflikt čim prej razreši in se s tem ne izgublja nepotrebnega časa in energije. Tudi ta drža in pogled na konflikte ter njihovo razreševanje predstavljata resno oviro za izpeljavo mediacijskega procesa s ciljem transformacije.

Ob razmisleku doseganja transformativnih učinkov mediacije želimo izpostaviti še eno dilemo: ali lahko transformativen učinek pričakujemo tudi v primerih, ko se izvaja vrstniška mediacija? Ali so učenci v osnovnih šolah sposobni vodenja tako kompleksnega in zahtevnega procesa, v katerem bosta upoštevani dimenzija pripoznanja in opolnomočenja? Pa tudi, ali so učitelji pripravljene temu nameniti svoj čas in energijo, če pa se večidel ne čutijo odgovorne za socialni vidik šolanja (več o tem v Peček in Lesar 2006)?

Iz predstavljenih zgodb mediacije (Baruch Bush in Folger 2005) očitno izstopa nujnost upoštevanja nekaterih načel izvajanja mediacije oz. izjemno močna etična zavest, če ne želimo, da mediatorji pridobljenih spretnosti in svojega položaja ne izkoriščajo za partikularne, trenutne cilje. Ali kot opozarja Prgić (2010, str. 87), »nesmiselno je uvesti mediacijo in jo potem izvajati nestrokovno, saj to lahko pripelje do pravno-formalnega urejanja odnosov ali pa se mediacija izrabi za t. i. discipliniranje učencev. V obeh primerih gre za neustrezno izvajanje mediacije, celo za zlorabo mediacije, kar nikakor ne pripomore k doseganju glavnih namenov šolske mediacije.«

Cilji raziskave

Ker je vrstniška mediacija v slovenskem šolskem prostoru izraziteje prisotna šele zadnjih nekaj let, je temeljni namen raziskovanja ugotoviti, kako pogosto vrstniško mediacijo prepoznavajo kot zaželeno tehniko reševanja sporov na izbranih osnovnih šolah in kakšne so njihove izkušnje z uporabo te tehnike. Tako bomo z analizo vzgojnih načrtov šol najprej ugotavljali pogostost navajanja vrstniške mediacije, nato pa preko neposrednega stika s šolami ugotavljali, koliko časa vrstniško mediacijo že uporabljajo v praksi. Na podlagi te analize bomo nadalje skušali prepoznavati razloge, zaradi katerih se šole odločajo za vrstniško mediacijo, pa tudi, kateri so motivi, da se učenci odločajo za usposabljanje za vrstniške mediatorje. In ne nazadnje je cilj te raziskave ugotoviti, katere pozitivne učinke oz. prednosti ter ovire ob uvajanju in izvajanju vrstniške mediacije prepoznavajo učitelji in koordinatorji mediacije na šolah, kjer se vrstniška mediacija izvaja že vsaj dve leti. Predpostavljamo, da je (H1) vrstniška mediacija prisotna v več kot tretjini vzgojnih načrtov ljubljanskih OŠ; nadalje predpostavljamo, da (H2) v več kot polovici šol, kjer izpostavljajo vrstniško mediacijo, le-to uporabljajo vsaj dve leti, da je (H3) osnovni motiv za vpeljevanje te tehnike v šole učenje miroljubnega reševanja konfliktov in da je (H4) osnovni motiv za vključitev v program usposabljanja za vrstniškega mediatorja želja pomagati vrstnikom v sporih.

Metodologija

Raziskovalna metoda in opis inštrumentarijev

Empirična raziskava je zasnovana na kombinaciji kvalitativnega (kvalitativna analiza vzgojnih načrtov šol) in kvantitativnega (uporabili smo deskriptivno in kavzalno-neeksperimentalno metodo) pedagoškega raziskovanja. Analiza vzgojnih načrtov je bila uporabljena predvsem kot samostojna tehnika zbiranja podatkov, ki nam je omogočila odgovoriti na prvo raziskovalno vprašanje, hkrati pa je bila uporabljena kot osnova za nadaljnje namensko vzorčenje (Vogrinc 2008). V okviru kvantitativnega pristopa so bili uporabljeni trije različni vprašalniki (za vrstniške mediatorje, za koordinatorje mediacije na šolah in za učitelje), oblikovani za

namene širše raziskave (več o tem v Rugelj 2011). V tem prispevku bodo prikazani le podatki, ki nam bodo omogočali odgovoriti na zgoraj izpostavljena raziskovalna vprašanja.

Vzorec

Raziskava temelji na precej raznolikem vzorcu, oblikovanem na podlagi namenskega vzorčenja (Vogrinc 2008):

- 46 vzgojnih načrtov vseh ljubljanskih osnovnih šol;
- 50 učencev (30 deklet in 20 fantov), vključenih v program usposabljanja za vrstniške mediatorje, s petih ljubljanskih osnovnih šol (z izobraževanjem zaključili aprila 2011);
- 5 koordinatorjev vrstniške mediacije s petih ljubljanskih osnovnih šol;
- 26 učiteljev s petih ljubljanskih osnovnih šol, kjer se vrstniška mediacija izvaja vsaj dve leti.

Postopek zbiranja podatkov

Najprej smo opravili kvalitativno analizo vzgojnih načrtov vseh 46 osnovnih šol na področju Ljubljane, s katero smo ugotavljali, v katerih vzgojnih načrtih se vrstniška mediacija pravzaprav pojavi, in nato smo v telefonskem pogovoru preverjali, ali se na teh šolah vrstniška mediacija dejansko izvaja ali (še) ne. 38 vzgojnih načrtov šol je bilo mogoče dobiti v elektronski obliki na spletnih straneh posameznih šol, za 8 vzgojnih načrtov pa smo se obrnili neposredno na šole in jih poprosili za vpogled v njihov vzgojni načrt. Po kvalitativni analizi vzgojnih načrtov vseh ljubljanskih osnovnih šol so bile nadalje izbrane le tiste šole, v katerih smo v telefonskem pogovoru dobili zagotovilo, da vrstniško mediacijo izvajajo vsaj 2 leti. Pedagoški kader in učenci s teh šol, ki so se udeležili usposabljanja za vrstniške mediatorje, so bili vključeni v nadaljnje kvantitativno raziskovanje. Na petih ljubljanskih osnovnih šolah je bila v aprilu 2011 izvedena raziskava z anketnim vprašalnikom za koordinatorje, vrstniške mediatorje in učitelje. Na vseh petih šolah so bili koordinatorji mediacije v veliko pomoč pri organizaciji pridobivanja potrebnih podatkov, a je bil kljub njihovem angažmaju in številnim obiskom šol ene od soavtoric prispevka odziv ostalih učiteljev na izpolnjevanje vprašalnikov izjemno skromen. Pričakovanja so bila seveda večja, saj je na petih izbranih šolah zaposlenih približno 270 učiteljev, v raziskavi pa jih je sodelovalo manj kot desetina (26). Zanimivo je bilo spoznanje, da učitelji na teh šolah vrstniške mediacije pogosto ne poznajo dobro (ali pa je sploh ne), kljub temu da jo tam izvajajo že nekaj let.

Postopek obdelave podatkov

Pri kvalitativni analizi podatkov je bil uporabljen deduktivni pristop (prav tam), saj so bile pred začetkom analize na podlagi izbrane raziskovalne teme določene kode in temu je sledila analiza prisotnosti določenih kod v vzgojnih

načrtih ljubljanskih osnovnih šol. Podatki, pridobljeni z vprašalniki za učitelje in vrstniške mediatorje na izbranih osnovnih šolah, so obdelani s pomočjo statističnega programa SPSS 17.0. Izračunane so bile mere centralne tendence in razpršenosti. Podatki, pridobljeni z vprašalnikom za koordinatorje na teh šolah, pa so analizirani kvalitativno in predstavljeni opisno.

Rezultati z interpretacijo

Pogostost navajanja vrstniške mediacije v vzgojnih načrtih

S kvalitativno analizo 46 vzgojnih načrtov ljubljanskih osnovnih šol smo ugotovili, da se vnaprej določene kode (mediacija, šolska mediacija, vrstniška mediacija) v vzgojnih načrtih posameznih šol najpogosteje pojavljajo pod točkami »Vzgojne dejavnosti«, »Svetovanje in sporazumno reševanje sporov« in »Preventivne in proaktivne vzgojne dejavnosti«. Izbrane kode smo zasledili v 28 vzgojnih načrtih, torej v nekoliko več kot polovici (60,9 %) vzgojnih načrtov ljubljanskih osnovnih šol. V nadaljevanju smo natančneje analizirali teh 28 vzgojnih načrtov. Oblikovali smo 4 kategorije in načrte uvrščali v eno izmed njih, in sicer glede na to, katere kode so v njih omenjene.

V prvo kategorijo smo uvrstili vzgojne načrte, ki mediacijo omenjajo le na splošno, npr.: »V primeru konfliktna situacije dveh posameznikov mediator preko procesa pomaga s tehnikami, da vsak pove svoje doživljanje dogodka, opiše svoja čustva, pove svoje želje, potrebe in interese. Potem skupaj iščeta rešitev, s katero bosta oba zadovoljna.« (Vzgojni načrt OŠ Vič 2010, str. 15)

V drugo kategorijo smo uvrstili vzgojne načrte, ki konkretnije omenjajo le vrstniško mediacijo. Že vnaprej smo predvidevali, da se to verjetno ne bo zgodilo, saj vrstniška mediacija brez šolske težko obstaja, šolska mediacija pa lahko poteka brez vrstniške. Kljub temu smo kategorijo pustili namenjeno tem primerom, da bi ugotovili, ali so na kateri šoli vrstniško mediacijo zapisali na tak način.

V tretjo kategorijo so vključeni vzgojni načrti, ki so konkretnije omenjali le šolsko mediacijo, npr.: »V šoli uporabljamo metodo mediacije ob pomoči odraslih, torej strokovnih delavcev šole, v vseh primerih, ko ocenimo, da bi takšna oblika dela lahko pomagala rešiti, omiliti ali zmanjšati medsebojne probleme učencev. Pri tem upoštevamo razvojne in osebnostne značilnosti učencev, vpletenih v problem. Mediacijo nadgradimo z drugimi oblikami pomoči in svetovanja učencem.« (Vzgojni načrt OŠ dr. V. Kraigherja 2009, str. 10)

V četrto kategorijo pa smo uvrstili vzgojne načrte, ki podrobno opišejo tako uporabo šolske kot tudi uporabo vrstniške mediacije, npr.: »Mediacija deluje na ravni odnosov, zato bo obvezno ponujena vsem, ki so v kakršnem koli konfliktu na šoli. Ponujena bo tudi takrat, kadar je izrečen vzgojni ukrep, a se sprti strani še nista dogovorili za nadaljnje sobivanje. Možna je tudi restorativna pravičnost, ko se storilec in žrtev po »odslužitvi kazni« z mediacijo dogovorita o njuni skupni prihodnosti. Za izvajanje mediacije bo na šoli usposobljen tim šolskih in vrstniških mediatorjev, ki jih bo vodil koordinator.« (Vzgojni načrt OŠ J. Moškriča 2009, str. 10)

Kategorija/ Število vzgojnih načrtov	1. Splošna omemba mediacije	2. Le vrstniška mediacija	3. Le šolska mediacija	4. Šolska in vrstniška mediacija	Skupaj
f	13,0	/	8,0	7,0	28,0
f (%)	46,4	/	28,6	25,0	100,0

Preglednica 1: Frekvenčna struktura prisotnosti mediacije v vzgojnih načrtih

Na podlagi razvrščanja 28 vzgojnih načrtov po določenih kriterijih v kategorije smo ugotovili, da lahko v 1. kategorijo, ki »mediacijo omenja le na splošno«, uvrstimo 13 šol; v 2. kategorijo, ki »omenja le vrstniško mediacijo«, ne uvrstimo nobene šole; v 3. kategorijo, ki »omenja le šolsko mediacijo«, uvrstimo 8 šol; v 4. kategorijo, ki »konkretno omenja uporabo tako šolske kot tudi vrstniške mediacije«, pa uvrstimo 7 šol.

Da bi preverili, ali na 28 ljubljanskih osnovnih šolah, ki v svojih vzgojnih načrtih omenjajo uporabo mediacije, le-to res izvajajo, smo s šolami navezali telefonski stik. Govorili smo z različnimi zaposlenimi: ravnatelji, učitelji, svetovalnimi delavkami idr. Kljub temu da je za raziskavo pomembna le 4. kategorija, v katero smo uvrstili vzgojne načrte, ki so poleg šolske mediacije omenjali tudi uporabo vrstniške mediacije, smo se odločili, da na vseh 28 šolah preverimo dejansko uporabo mediacije. Lahko bi namreč na kateri izmed njih uporabljali vrstniško mediacijo, kljub temu da so mediacijo v vzgojnem načrtu omenili le na splošno.

Kategorija/ Telefonski pogovor	Mediacije sploh ne poznajo	Le šolska mediacija	Šolska in vrstniška mediacija	Skupaj
f	10,0	8,0	10,0	28,0
f (%)	35,7	28,6	35,7	100,0

Preglednica 2: Frekvenčna struktura prisotnosti šolske in vrstniške mediacije v osnovnih šolah

Primerjava podatkov, pridobljenih z analizo vzgojnih načrtov, in podatkov, pridobljenih s telefonskim pogovori, pokaže, da je dogajanje na šolah nekoliko drugačno od zapisanega. Če lahko za en del ugotovitev na podlagi obeh tehnik zbiranja podatkov rečemo, da so zelo spodbudne, saj se je število šol, ki izvajajo šolsko in vrstniško mediacijo, s 7 povečalo na 10, pa ne moremo obiti ugotovitve, da na dobri petini šol, ki ima mediacijo zapisano v vzgojnih načrtih, le-te sploh ne poznajo. K ugotovitvi kvalitativne analize, da tri petine ljubljanskih osnovnih šol (60,9 %) v svojem vzgojnem načrtu na takšen ali drugačen način vključuje mediacijo, je na podlagi teh informacij treba dodati, da je pri dobri petini vzgojnih načrtov ta tehnika zapisana le zaradi »Priporočil« (2008), in ne zato, ker bi mediacijo dejansko prepoznavali kot učinkovito tehniko reševanja sporov. Naše prve hipoteze, da bo vrstniška mediacija prisotna v več kot tretjini vzgojnih načrtov ljubljanskih OŠ, na podlagi te analize ni mogoče potrditi, saj je delež šol, v katerih poleg šolske vključujejo tudi vrstniško mediacijo, 15,2 % (analiza vzgojnih načrtov) oz. 21,7 % (neposredni stik s šolami). Lahko pa potrdimo drugo hipotezo, saj smo pridobili podatke, da kar v 6 od 10 šol, torej v več kot polovici proučevanih šol, vrstniško mediacijo uporabljajo več kot dve leti.

Razlogi za uvajanje vrstniške mediacije v osnovne šole

Koordinatorji mediacije na osnovnih šolah so najboljši vir za iskanje odgovora na drugo raziskovalno vprašanje, tj., zakaj so se na njihovih šolah odločili za uporabo vrstniške mediacije. Najpogosteje so navajali – kar smo tudi sami predpostavljali v tretji hipotezi –, da predvsem zaradi spodbujanja nenasilnega reševanja sporov, pa tudi zaradi samega načina življenja ter uporabe pozitivne komunikacije. Eden izmed koordinatorjev meni, da so učenci lahko učinkovita pomoč pri reševanju sporov, dva sta prepričana v uspešnost mediacijskega procesa, ker so si učenci generacijsko bližje, štirje pa dodajajo, da je vrstniška mediacija dober način, da se učenci naučijo odgovorno reševati svoje konflikte z drugimi, in to na nenasilni način.

Na štirih od petih šol so uporabo vrstniške mediacije predlagali koordinatorji mediacije sami, na eni šoli pa se je za to zavzemal celoten tim šolskih mediatorjev. Na treh od petih šol vrstniške mediatorje usposabljuje 2 leti, na eni šoli 5 let, na eni pa že 6 let. Točnih podatkov o številu usposobljenih vrstniških mediatorjev na šolah ne vodijo, okvirni seštevek podatkov, ki so jih navajali koordinatorji, pa nam pokaže, da se je do sedaj usposobilo približno 230 vrstniških mediatorjev. Koliko vrstniških mediatorjev se je usposobilo na posamezni šoli, je odvisno tudi od tega, koliko časa šola izvaja vrstniško mediacijo. Na eni izmed šol, kjer vrstniške mediatorje usposabljuje 2 leti, so usposobili le okrog 10 učencev, na šoli, kjer je vrstniška mediacija v uporabi že 6 let, pa so usposobili že okrog 150 učencev. Prav tako šole ne vodijo natančne evidence o tem, koliko usposobljenih vrstniških mediatorjev je deklet in koliko fantov. Vsi pa se strinjajo, da večino predstavljajo dekleta; na eni izmed šol menijo, da je le-teh kar 70 %.

Razlogi za odločitev učencev, da postanejo vrstniški mediatorji

Iz Preglednice 3 je razvidno, da se je 29 učencev (58 %) usposabljanja udeležilo zaradi nečesa novega, česar bi se lahko naučili, pomoč vrstnikom pa je bila glavni razlog le za 16 učencev (32 %). 2 učenca (4 %) sta se usposabljanja udeležila zaradi povabila učitelja/-ice, 3 (6 %) pa so podali drug odgovor.

Odgovori	f	f (%)
Povabilo učitelja/-ice	2	4,0
Pomoč vrstnikom	16	32,0
Nekaj novega	29	58,0
Drugo	3	6,0
Skupaj	50	100,0

Preglednica 3: Razlogi za odločitev učencev, da postanejo vrstniški mediatorji

Kot osnovni motiv udeležbe na usposabljanju za vrstniške mediatorje se je torej izkazala vedoželjnost in ne, kar smo predpostavili v četrti hipotezi, pomoč vrstnikom pri razreševanju konfliktov.

Prednosti in ovire pri uvajanju vrstniške mediacije v osnovne šole

Smisel uvajanja vrstniške mediacije v šolo koordinatorji mediacije vidijo predvsem v usposabljanju za življenje, saj je zmožnost reševanja konfliktov življenjska veččina. Prednosti, ki so jih koordinatorji vrstniške mediacije izpostavili, so združene v naslednjih točkah:

- vrstniški mediatorji imajo večji vpliv na vrstnike (3 odgovori);
- vrstniška mediacija spodbuja razmišljanje in odgovornost učencev (3 odgovori);
- prisotno je večje zaupanje (2 odgovora);
- ni občutka »nadmoči« med mediatorjem in sprtima stranema (1 odgovor);
- učenci dobijo nov pogled na konfliktne situacije (1 odgovor).

Med slabostmi so koordinatorji mediacije izpostavili:

- vrstniška mediacija ni vedno učinkovita, ko gre za kompleksnejše probleme (1 odgovor);
- učenci, ki se odločijo svoj spor rešiti z mediacijo, so izpostavljeni (1 odgovor);
- za učence je včasih težavna tudi zaveza k molčečnosti (1 odgovor).

Med ovirami, ki so prisotne pri uvajanju in izvajanju vrstniške mediacije na teh šolah, so koordinatorji našteali naslednje:

- časovna in prostorska izvedba usposabljanja ter same mediacije (3 odgovori);
- premalo učencev, ki se odločajo, da bodo spor reševali z vrstniško mediacijo (2 odgovora);
- dvom učiteljev, da učenci zmorejo sami rešiti spore (1 odgovor);
- prepričanje, da bodo vsi konflikti izginili, in razočaranje, ker se to ne zgodi (1 odgovor);
- »pubertetniško obnašanje« nekaterih učencev (1 odgovor).

Učitelji s šol (26 učiteljev), kjer vrstniška mediacija poteka vsaj dve leti in ki so bili pripravljene izpolniti vprašalnik stališč o vplivu vrstniške mediacije (25 trditev na petstopenjski Likertovi lestvici; več o tem v Rugelj 2011, str. 90–92), so pogosteje prepoznali pozitivne učinke vrstniške mediacije kot negativne. Največje strinjanje so izkazali pri trditvah, da s pomočjo vrstniške mediacije spodbujamo pozitivno komunikacijo, razvijamo kritično mišljenje in večine reševanja konfliktov pri učencih ter ozaveščamo in širimo družbene vrednote, kot so: nenasilna komunikacija, spoštovanje, pravičnost, poštenje, odgovornost, sožitje, mirno in kakovostno sobivanje. Neodločenost pa je velik del sodelujočih učiteljev (42,3 %) izrazil do trditev, ki poudarjajo, da so učitelji zaradi vrstniške mediacije deležni manj stresa, da so učenci v razredu mirnejši in bolj sodelujejo, ker so se priučili veččin poslušanja in komunikacije, ter da vrstniška mediacija omogoča več časa za učenje.

Poglejmo še, do kakšnih ugotovitev so prišli nekateri tuji avtorji, ki so se lotili raziskovanja vplivov vrstniške mediacije na šolah, kjer je ta tehnika reševanja sporov že uveljavljena. Raziskava, izvedena med 149 učenci na Sealth High School v letih 1998–1999, kaže, da se je na teh šolah pomembno zmanjšalo število preteпов, količina nasilja in število izključitev iz šole (Sealth High School Evaluations, b. l.). V raziskavi, izvedeni v okviru Fayette County Schools (Bell idr. 2000), so ugotovili, da je več kot 90 % primerov, ki so obravnavani v procesu vrstniške mediacije, uspešno rešenih. Evalvacija programa vrstniške mediacije, ki je bila izvedena na Enumclaw Middle School, Washington (Poynton idr. 2006), je pokazala, da se je pri učencih, ki so bili vključeni v program vrstniške mediacije, izboljšala samoučinkovitost oz. prepričanje o lastni učinkovitosti in tudi samopodoba učencev, medtem ko pri samem učnem uspehu ni bilo bistvenih razlik glede na učence, ki v ta program niso bili vključeni. Rezultati vprašalnika za vrstniške mediatorje, ki ga je izvedla H. Cremin leta 2002, pa kažejo, da so kar v polovici primerov vrstniški mediatorji predčasno zaključili mediacijo, ker sta sprta učenca kršila predhodno postavljena pravila, kar na eni strani kaže na to, da se vrstniški mediatorji dobro zavedajo meja svoje vloge in da imajo zadosti samozavesti pri zagovoru samih sebe v težavnejših situacijah, po drugi strani pa rezultati opozarjajo na potrebo po razvijanju komunikacijskih spretnosti vseh učencev na šoli in na nujnost spoštljivega etosa in kulture šole (Cremin 2007, str. 100–106).

Zaključek

Na vprašanje, zakaj vključevati (vrstniško) mediacijo v osnovne šole, smo nanizali nekaj utemeljitev, ki jih lahko strnemo v trditev, da mediacija omogoča okrepitev »učencevega glasu«, opolnomočenje in pripoznanje, na učence osredotočeno disciplino, aktivno državljanstvo in vključenost vseh učencev oz. inkluzivno naravnost šol. Koordinatorji mediacije iz našega vzorca izpostavljajo, da je največja prednost vpliv vrstniških mediatorjev na svoje vrstnike ter spodbujanje k razmišljanju in odgovornosti, prav tako pa izpostavljajo, da je pri vrstniški mediaciji prisotno večje zaupanje, da ni občutka »nadmoči« med mediatorjem in sprotima stranema, obenem pa je prisoten tudi nov pogled na konfliktne situacije, ki ga učenci pridobijo. Medtem pa so učitelji našega vzorca največje strinjanje izražali pri trditvah, da s pomočjo vrstniške mediacije spodbujamo pozitivno komunikacijo, razvijamo kritično mišljenje in veščine reševanja konfliktov pri učencih ter ozaveščamo in širimo družbene vrednote, kot so: nenasilna komunikacija, spoštovanje, pravičnost, poštenje, odgovornost, sožitje, mirno in kakovostno sobivanje. Toda ti zaželeni učinki niso samoumevnost pri izvajanju (vrstniške) mediacije, saj – kot opozarja H. Cremin (prav tam, str. 1) – lahko te cilje tudi zgrešimo in dosežemo razočarane učence, učitelje, ki se vračajo nazaj k avtoritarnim metodam discipliniranja, in povečano nadzorstvo v šolah.

Ugotovitve raziskovalcev tega področja iz drugih držav, kjer je tradicija izvajanja (vrstniške) mediacije v šolah že nekajletna, je treba pri bolj premišljenem vpeljevanju te tehnike reševanja sporov v slovenske (osnovne) šole resneje upoštevati. To še

posebej velja glede na ugotovitve analize vzgojnih načrtov ljubljanskih osnovnih šol in neposrednega pogovora z odgovornimi, kjer se je izkazalo, da so kar v petini primerov šol to tehniko zgolj zapisali v vzgojne načrte, ne da bi jo sploh poznali. Na šestih osnovnih šolah – ali dobri sedmini proučevanih osnovnih šol – pa vrstniško mediacijo izvajajo že več kot dve leti. Toda tudi nadaljnje proučevanje izkušenj z vrstniško mediacijo je pokazalo, da mnogi učitelji iz petih osnovnih šol tega pravzaprav ne poznajo. Tako bi pri nadaljnjem razvoju vrstniške mediacije v slovenskih (osnovnih) šolah veljalo upoštevati ugotovitve raziskovanja H. Cremin (prav tam, str. 34), ki izpostavlja, da je podpora vodstva ključna pri vzpostavljanju in ohranjanju učinkovitega in dobro podprtega servisa vrstniške mediacije, pomembna pa je tudi podpora učiteljskega zbora in koordinatorjev mediacije na šoli. Nujno je tudi, da možne pozitivne učinke mediacije poznajo vsi na šoli, da sistematično razvijajo etos mediacije in pozitivna stališča vseh vključenih v šolsko življenje, da torej razvijajo celovit vzgojni pristop (*whole-school approach*). Avtorica še omenja, da bi bilo dobro, če bi na vsaki šoli obstajala finančna in druga sredstva za izvajanje mediacije (npr. prostor), pa tudi, da obstaja sistem izbire za vodenje mediacije, nagrajevanja in spodbujanja vrstniških mediatorjev in ne nazadnje tudi usposabljanja vseh učencev na šoli za reševanje konfliktov.

Poleg zgoraj izpostavljenega bi bilo dobro, da bi na šolah vodili ne le evidenco usposobljenih vrstniških mediatorjev, marveč tudi število konfliktov, ki so jih reševali na ta način, pa tudi, kako so bili z vrstniško mediacijo zadovoljni učenci v konfliktu; torej neko obliko sprotne evalvacije vrstniške mediacije. Vsekakor je razveseljivo ugotovitev, da se v Sloveniji v zadnjem času organizirajo številna strokovna srečanja (npr. mednarodna konferenca »Šolska in vrstniška mediacija 2011«; mednarodni simpozij »Šolska in vrstniška mediacija 2010«), vendar bi bilo nujno potrebno tudi bolj sistematično spremljanje (vrstniške) mediacije v šolah, kjer to tehniko uporabljajo.

Literatura in viri

- Bell, K. S., Coleman, J. K., Anderson, A., Whelan, J. P. in Wilder, C. (2000). The Effectiveness of Peer Mediation in a Low-SES Rural Elementary School. *Psychology in the Schools*, 37, št. 6, str. 505–516.
- Baruch Bush, R. in Folger, J. (2005). *The promise of mediation: the Transformative Approach to Conflict*. San Francisco: Jossey Bass.
- Cohen, R. (1995). *Students Resolving Conflict: Peer Mediation in Schools*. Tucson: Good Years Books.
- Cremin, H. (2007). *Peer mediation and citizenship education*. London: YHT Ltd.
- Cremin, H. (2011). Kaj je vrstniška mediacija? V: R. Kroflič (ur.). *Kazen v šoli? Izbrani pristopi k sankcioniranju prestopkov in podpora prosocialnega ter moralnega ravnanja*. Ljubljana: Center za poklicno izobraževanje, str. 138–175.
- Gomboc, M. (2007). Izhodišča za oblikovanje vzgojnega koncepta osnovne šole in vzgojnih načrtov osnovnih šol. *Sodobna pedagogika*, 58, posebna izdaja, str. 196–208.

- Iršič, M. (2010). *Mediacija*. Ljubljana: Zavod Rakmo.
- Korenjak Kramar, K. (2008). Mediacija kot pomoč zagovorništvu. V: M. Jenkole, N. Kuzmič, S. Šemen in J. Turk (ur.). *Zagovornik glas otroka – Zbornik prispevkov za izobraževanje zagovornikov. Pilotski projekt: 2007–2009*.
- Kroflič, R. (2011). Reagirane v konfliktnih situacijah. V: R. Kroflič (ur.). *Kazen v šoli? Izbrani pristopi k sankcioniranju prestopkov in podpora prosocialnega ter moralnega ravnanja*. Ljubljana: Center za poklicno izobraževanje, str. 13–35.
- Mednarodna konferenca o alternativnem reševanju sporov*. (2011). Dostopno na: http://www.mp.gov.si/si/center_za_izobrazevanje_cip/mednarodna_konferenca_o_alternativnem_resevanju_sporov/ (pridobljeno 14. 10. 2011).
- Metelko Lisec, T.* (2009). Mediacija v vzgojno-izobraževalnih ustanovah. *Vzgoja: revija za učitelje, vzgojitelje in starše*, XI, št. 41, str. 4–6.
- Organizacije, ki se v Sloveniji ukvarjajo z mediacijo*. (2011). Dostopno na: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Mediacija> (pridobljeno 11. 2. 2011).
- Peček, M. in Lesar, I. (2006). *Pravičnost slovenske šole: mit ali realnost*. Ljubljana: Sophia.
- Poynton, T. A., Carlson, M. W., Hopper, J. A. in Carey, J. C. (2006). *Evaluation of an innovative approach to improving middle school students' academic achievement*. Dostopno na: <http://www.biomedsearch.com/article/Evaluation-innovative-approach-to-improving/142682710.html> (pridobljeno 10. 9. 2011).
- Prgić, J. (2010). Šolska in vrstniška mediacija kot priložnost za razvijanje nove kulture odnosov. *Šolsko svetovalno delo: revija za svetovalne delavce v vrtcih, šolah in domovih*, XIV, št. 1/2, str. 82–88.
- Priporočila o načinih oblikovanja in uresničevanja vzgojnega načrta osnovne šole*. (2008). Dostopno na: www.mss.gov.si/fileadmin/mss.../Priporocila_vzgojni_nacrt_25_8_08.doc (pridobljeno 15. 7. 2011).
- Rugelj, D. (2011). *Izkušnje z vrstniško mediacijo na izbranih osnovnih šolah* (diplomsko delo). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Sealth High School Evaluations* (b. 1.). Dostopno na: http://www.cruinstitute.org/index.php?p=article_sealtheval&m=research (pridobljeno 9. 9. 2011).
- Vogrinc, J. (2008). *Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Vzgojni načrt OŠ Jožeta Moškriča*. (2009). Dostopno na: http://www.o-jozmos.lj.edus.si/dokumenti/cat_view/69-splono/92-vzgojni-nart (pridobljeno 12. 4. 2011).
- Vzgojni načrt OŠ Vič*. (2010). Dostopno na: <http://www.osvic.si/cms/images/stories/dokumenti/vzgnacosvic.pdf> (pridobljeno 12. 4. 2011).
- Vzgojni načrt OŠ dr. Vita Kraigherja*. (2009). Dostopno na: http://www.vitakraigherja.si/osnovna/images/stories/dokumenti/vzgojni_nacrt.pdf (pridobljeno 12. 4. 2011).
- Zakon o osnovni šoli*. (2007). Ljubljana: Uradni list RS, št. 102/2007.